

Imenski predikat

Nina Čengić

Odsjek za klasičnu filologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Mnogo je definicija rečenice, a svima je zajedničko određenje predikata kao riječi koja uspostavlja temelj rečenice i njezine strukture. Predikat je rečenična sastavnica koja određuje broj i oblik dopuna koje ga trebaju pratiti. Neke od tih dopuna obavezne su i zajedno s predikatom čine predikaciju, odnosno, osnovnu rečeničnu razinu kojom se iskazuje neka izvanjezična stvarnost.

U jednostavnim i složenim rečenicama hrvatskog i grčkoga jezika predikat tvore glagoli, vrsta riječi s gramatičkim obilježjima osobe, broja, vremena, načina, aspekta i stanja. Predikat nastao bilo od kojeg glagola naziva se glagolskim predikatom. U ovom primjeru iz Hesiodova didaktičkog epa Ἔργα καὶ ἡμέραι (*Poslovi i dani*) predikat iskazuje oblik glagola ποιέω:

Χρύσειον μὲν πρῶτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.

„Prvo su zlatni rod smrtnih ljudi napravili besmrtnici koji na Olimpu imaju dom.”¹ (Hes. *Op.* 109–110)

Druga vrsta predikata tradicionalno se naziva imenskim predikatom i tvori se od oblika glagola posebne vrste, od glagola koji mogu imati funkciju kopule. U grčkom i u hrvatskom najvažnija je i osnovna kopula glagol „biti”, εἶμι, ali grčke gramatike spominju i druge glagole s karakteristikama kopule, poput γίγνομαι „postajati, biti”, πέλω/πέλομαι „biti”, μένω „ostajati”, καθίσταμαι „postati”. Leksički je sadržaj kopule gotovo prazan („biti”, „postojati”, „ostajati”, „pokazati se”), no njegov gramatički sadržaj iskazuje sve kategorije glagola i otvara mjesto obaveznoj dopuni koja se tradicionalno naziva imenskom dopunom. Ta kombinacija obilježja omogućila je kopulama da tvore predikacije koje identificiraju subjekt ili mu pripisuju određena svojstva.

νῦν γὰρ δὴ γένος ἔστι σιδήρεον.

„Ta stvarno sadašnji je rod željezan” (Hes. *Op.* 176)

Kako kaže Hesiod, „sadašnji rod ἔστι σιδήρεον (je željezan).”

U grčkom jeziku, kao i u hrvatskome, imenska dopuna kopuli imenskoga predikata može se iskazati imenicom, pridjevom, zamjenicom, brojem ili priložnom oznakom.

¹ U cijelom je radu prijevod autoričin.

a) imenica kao dio imenskoga predikata

Ἦν Κανδαύλης, ..., τύραννος Σαρδίων...

„Kandaul *je bio* vladar Sarda ...” (Hdt. I, 7.3)

Imenska je dopuna imenica τύραννος.

b) pridjev kao dio imenskoga predikata

τὰ δὲ ἐπ’ ἐμεῦ *ἦν* μεγάλα, πρότερον *ἦν* μικρά.

„A oni (gradovi) koji *su* u moje vrijeme *bili* veliki, prije *su bili* mali.”

(Hdt. I, 5.4)

Imenska su dopuna pridjevi μεγάλα i μικρά, a modificiraju subjekt τὰ (ἄστυα).

c) zamjenica kao dio imenskoga predikata

Ἐγὼ *εἰμι* οὗτος.

„Ja *sam* taj.” (Andoc. Myst. 126.5)

Imensku dopunu koja identificira subjekt ovdje čini zamjenica οὗτος.

d) broj kao dio imenskoga predikata

... ὅτι *δύο* εἰσὶ Κεραμεικοί

„...da *su dva* Keramika” (Antiph. fr. 40)

U ovom imenskom predikatu imensku dopunu čini broj δύο.

e) priložna oznaka kao dio imenskoga predikata

... ἄλλ’ ἐν θώματι *ἦσαν* ὁκόθεν ἔλθοιεν, ...

„...već su bili u čudu odakle su došle...” (Hdt. IV, 111.1)

Imenska dopuna ovog imenskoga predikata prijedložni je izraz koji iskazuje priložnu oznaku načina.

S aspekta sintaktičke analize imenski se predikat u grčkom jeziku u novijim funkcionalnim pristupima (ti pristupi interpretiraju jezični sustav s aspekta komunikacijske funkcije jezika i jedna su od najplodnijih novijih paradigmi) tumači dvojako. Jedno tumačenje kaže da je kopula predikat koja otvara mjesto obaveznoj imenskoj dopuni sa sintaktičkom funkcijom komplementa subjekta i semantičkom funkcijom identificiranja subjekta ili davanja svojstva subjektu. U rečenici νῦν γὰρ δὲ γένος ἐστὶ σιδήρεον, u analizi ove vrste, predikat je ἐστὶ, dok je σιδήρεον imenska dopuna kojoj on otvara mjesto i koja subjektu pridaje svojstvo.

Druga interpretacija vezana je za konzervativnu struju funkcionalne gramatike Simona C. Dika, nizozemskog lingvиста koji je svoj pristup formulirao kao opću teoriju organizacije prirodnih jezika od kraja šezdesetih godina 20. stoljeća. Po Dikovoj verziji analize imenskoga predikata kopula samo uspostavlja i održava

sintaktički odnos između dviju imenskih sastavnica od kojih je jedna subjekt, a druga predikat. U rečenici Ἦν Κανδαύλης, ..., τύραννος Σαρδίων predikat je τύραννος, a subjekt je Κανδαύλης.

Jedno od posebno naglašenih obilježja imenskoga predikata u grčkom jeziku izostavljanje je, ili neizricanje, kopule. To se dešava češće u glavnim rečenicama, rjeđe u zavisnim rečenicama, češće u 3. licu i rjeđe u 1. i 2. licu te češće kada je komplement pridjev i rjeđe kada komplement tvori imenica. Općenito, može se reći da grčki, kad god je poruka rečenice i bez nje jasna te kad god je slušatelj može bez poteškoća rekonstruirati iz konteksta ostatka iskaza, radije kopulu ne iskazuje:

Ἡροδότου Ἀλικαρνησέος ἱστορίας ἀπόδεξις ἦδε, ...

„Ovo (je) prikaz istraživanja Herodota iz Halikarnasa...” (Hdt, I, 1.1)

U ovom primjeru, sa samog početka Herodotove *Povijesti*, neizrečena je kopula ἐστίν (*ἦδε ἀπόδεξις ἐστίν).

Važno je ne zaboraviti da se struktura imenskoga predikata u grčkom proteže i na konstrukcije s infinitivom i participom. Stoga je i u takvim slučajevima potrebno prepoznati kopulu, sastavnicu koja se određuje i sastavnicu kojom se određuje, kao u ovim primjerima:

ἀπὸ τούτου αἰεὶ ἠγήσασθαι τὸ Ἑλληνικὸν σφίσι εἶναι πολέμιον.

„Od tada su uvijek smatrali da *je* ono grčko njima neprijateljsko.” (Hdt, I, 4.4)

Glagol ἠγήσασθαι otvara mjesto konstrukciji akuzativa s infinitivom, u kojoj je infinitiv iskazan pomoću kopule i imenskoga komplementa (εἶναι πολέμιον).

τὴν τούτων μητέρα φονέα οὖσαν τοῦ ἡμετέρου πατρός

„da je njihova majka ubojica našega oca” (Antiph. I, 3)

Objekt τὴν τούτων μητέρα modificira se pomoću kopule iskazane participom (οὖσαν) i imenskim komplementom u akuzativu (φονέα).

τοῦ βασιλέως ἔτι παιδὸς ὄντος

„dok je kralj još bio dijete” (Thuc. II, 80.6)

U ovom posljednjem primjeru riječ je o konstrukciji genitiva apsolutnoga čiji „glagolski”, participski dio čini kopula u participu (ὄντος) i njoj obavezan imenski komplement (παιδός).

Svakako treba podsjetiti i na činjenicu da se u grčkom jeziku glagol „biti” koristi s egzistencijalnom vrijednošću u značenju „postojati”. U takvom značenju glagol εἰμί zadržava naglasak i početno mjesto u rečenici.

Ἔστι δὲ δύο φάρσεια τῆς πόλιος.

„A postoje dva dijela grada:...” (Hdt. I, 180.1)

Primjeri su pokazali da je u grčkome jeziku imenski predikat kompleksan sintaktički fenomen. Prije svega, potrebno je uočiti da je predikat rečenice neki od glagola koji mogu nositi funkciju kopule. Zatim, ne smije se zaboraviti da imenski predikat identificira subjekt ili mu pridaje neko svojstvo te da otvara mjesto imenskoj dopuni. Mada je imenska dopuna u grčkom, slično kao i u hrvatskom, najčešće imenica ili pridjev, nju mogu tvoriti i zamjenice, brojevi i priložne oznake. Imensku je dopunu potrebno povezati s riječju koja iskazuje subjekt, pri čemu pomaže činjenica da u grčkom subjekt često ima član. Slično tome, kada rečenica nema iskazani predikat, a ima subjekt i riječ koja se gramatički slaže sa subjektom, može se pretpostaviti da je riječ o imenskom predikatu s neiskazanom kopulom. Imenski predikat može se iskazati i konstrukcijama akuzativa s infinitivom i genitiva apsolutnog, a s kopulom u participu. Dovoljno kompleksno za oprez pri analizi.